

***** Alleen het gesproken woord geldt *****

**Speech Jan van Zanen
BALV 12 februari 2021**

Over een paar weken is het precies een jaar geleden dat in Nederland de coronacrisis uitbrak.

Een jaar lang lockdowns en onzekerheid.

Een jaar met grote verliezen, op allerlei terrein.

Corona bleek een berg waar we nauwelijks tegenop gewassen waren.

Nu, een jaar later, hebben we één ding harder nodig dan ooit: perspectief.

Als we iets nodig hebben op dit moment, dan is het zicht op wat er zich achter de berg bevindt.

We snakken naar een uitweg, over en voorbij de berg.

Dankzij de strenge maatregelen, de vaccinaties en het simpele feit dat we richting het voorjaar gaan, is dat perspectief er ook.

We komen er.

Maar de vraag is: hoe ziet Nederland eruit aan de andere kant?

Wat treffen we straks aan?

De vooruitzichten liegen er niet om:

Scholieren die achterstanden oplopen.

Een nog verder toegenomen tweedeling in de samenleving.

Economische malheur, omdat vele kleine en grote ondernemers, een fundament onder onze economie en samenleving, een behoorlijke tik hebben gekregen.

Inwoners die weliswaar veerkracht tonen, maar die ook moe en gefrustreerd zijn, en grote verliezen te verwerken kregen.

Het Nederland achter de berg heeft misschien wel een paar jaar nodig om op te staan en verder te gaan.

Om weer op het oude 'niveau' te komen.

En hoe dat niveau eruitziet? Geen idee.

Bij alle uitdagingen die ons voorbij de 'berg' te wachten staan, vervullen gemeenten een essentiële rol.

De SER, namens vele anderen, adviseert om te starten met een herstelplan waar de hele samenleving bij betrokken is.

Door te investeren in digitalisering kunnen knelpunten in de zorg, het onderwijs en de sociale dienstverlening worden aangepakt.

Door te investeren in innovatie kunnen we werken aan een sterke, duurzame economie.

Door dialoogtafels te organiseren, waarbij ook geluisterd wordt naar het ongenoegen in de samenleving, krijgen we een beeld van wat inwoners onder brede welvaart verstaan, en wat er nodig is om het mentale welzijn te bevorderen.

Bij al die thema's vanuit de SER zijn gemeenten aan zet.

Ook het Nederland voorbij die berg is een Nederland van gemeenten.

Maar als wij willen dat gemeenten meedoen en vooroplopen bij het herstel, dan hebben wij wel vitale gemeenten nodig.

En daar zit het probleem: die vitaliteit en veerkracht staat bij gemeenten al veel langer onder druk.

Ons pad tot hier was al niet geplaveid.

De bergen die wij eerder trotseerden stelden ons al flink op de proef.

Vlak voor het kerstreces werden de uitkomsten gepresenteerd van het onderzoek naar de tekorten in de jeugdzorg.

In 2019 noteerden gemeenten een tekort van ongeveer 1,7 miljard euro.

Wij gemeenten wisten al dat het ernstig was.

Deze uitkomst onderstreept nog eens de ernst van de situatie.

De feiten gaven ons dus gelijk.

Ze onderstrepen en bevestigen de noodzaak van onze inzet.

Ik zie het als een erkenning.

Kabinet en parlement - huidig en nieuw - kunnen er nu niet meer omheen.

Die structurele oplossing voor onze problemen moet er dus komen.

Veel verkiezingsprogramma's bevestigen dat beeld.

Daar ga ik die partijen, of ze nu wel of niet aan de formatietafel zitten, dus echt aan houden.

En laat ik het nogmaals benadrukken: als dit probleem niet structureel wordt opgelost, doen wij geen zaken.

Maar ik vraag meer van het kabinet.

Ook voor dit jaar en volgend jaar zal het in de buidel moeten tasten, om de acute zorgen te verlichten.

Dit was de afspraak, wij hebben hier simpelweg recht op.

En de tijd dringt.

Er moeten - deze maand nog - afspraken gemaakt worden over het oplossen van de financiële problemen.

Daarom gaat er vanmiddag na de ALV een brief uit naar het kabinet.

Als wij echt uit de coronacrisis willen komen, dan heeft Nederland een sterke lokale overheid nodig.

Wij hebben ruimte (autonomie, zeggenschap, gelijkwaardigheid) nodig om ons werk te kunnen doen.

En naast een structurele oplossing voor onze financiële problemen - denk aan de jeugd, maar ook aan de opschalingskorting en de wmo - willen wij zo snel als mogelijk een betere verdeling van het gemeentefonds.

Maar ook daarvoor moet de koek wel eerst groter zijn.

Want met een verdeling van tekorten zijn gemeenten *at the end of the day* niet geholpen.

Als we die (financiële) ruimte niet krijgen dan heeft heel Nederland een probleem.

En dat moeten wij niet laten gebeuren.

Gemeenten zijn niet de zoveelste claim op de grote stapel van de informateur.

Wij zijn een medeoverheid die het vervullen van haar primaire taak ten behoeve van alle inwoners heel serieus neemt.

Daarom komt het bestuur met de resolutie die vandaag voorligt.

Eerst de middelen en de zeggenschap, dan pas praten we verder over de inhoudelijke opgaven en dienstverlening.

Ik wil het nog scherper stellen: als de financiële positie van gemeenten niet verbetert, dan zullen heel veel gemeenten zich gedwongen voelen een niet-sluitende begroting in te leveren.

Dan kunnen wij misschien zelfs geen rol meer spelen in het klimaatakkoord.

Dan kunnen wij de omgevingswet niet uitvoeren.

Dan worden wij wellicht gedwongen om voor uitgaven in het sociaal domein de financiële weigeringsgrond te hanteren, dat betekent dat we, als het geld op is, bepaalde zorg niet meer kunnen bekostigen.

Dat er wachtlijsten komen.

Dit is zeer onwenselijk voor onze inwoners.

Maar als het Rijk niet over de brug komt worden we gedwongen om te kiezen tussen twee kwaden.

Dan vindt er de komende jaren een enorme kaalslag plaats in voorzieningen.

Dat is een situatie die wij met elkaar niet zouden moeten willen.

Wij kunnen het aan onze inwoners niet verantwoorden dat er straks geen voorzieningen meer overeind staan, puur omdat we de wetten van dit land moeten uitvoeren, zonder het bijbehorende geld.

Dan komen we voor gigantische dilemma's te staan.

We kunnen ons genoodzaakt zien bepaalde taken niet uit te voeren, ook al worden ze door de wetgever dwingend opgelegd.

Iedereen kan dit zien aankomen.

Kandidaat Kamerleden denken misschien dat dit geen belangrijk campagnethema is. Want gemeenten brengen geen stem uit.

Maar vergis u niet: dit gaat niet zozeer over gemeenten, dit gaat over onze inwoners. En voor alle duidelijkheid: dat zijn ook uw inwoners. Én uw kiezers.

Tegen die Kamerleden zeg ik: laat dat niet zo gebeuren.

Breng ons niet in een positie dat we onmogelijke keuzes moeten maken, want dan komen de bestuurlijke verhoudingen verder onder druk.

Dan kunnen wij geen invulling geven aan onze taken als medeoverheid.

Beste collega's,

Eigenlijk is dit niet het verhaal dat ik u wil vertellen.

Ik wil liever stilstaan bij een wenkend perspectief, het Nederland voorbij de berg.

Ik wil laten zien wat we willen en kunnen doen voor de toekomst van ons land:

- Wij willen kunnen investeren in woningbouw, om eindelijk een doorbraak te realiseren in een woningmarkt die al veel te lang op slot zit. Het is niet te verkopen dat starters in onze dorpen en steden geen geschikte woning kunnen vinden. Daar moet heel snel verandering in komen.
- Wij willen de energietransitie helpen realiseren, want als wij nu de stap niet maken naar duurzame energiebronnen, krijgen we daar straks een volgende rekening voor gepresenteerd. 2050 lijkt misschien ver weg, maar zoals we er nu voorstaan, is het nog maar de vraag of we de doelstellingen uit het klimaatakkoord gaan halen. En ook hiervoor geldt: we kunnen het niet verkopen aan toekomstige generaties dat we hen opzadelen met grote problemen die wij niet adequaat hebben aangepakt.
- Wij willen bijdragen aan het economisch en sociaal herstel na de crisis, door de regio's in positie te brengen voor nieuwe groei, samen met kennisinstellingen en bedrijven. De regio heeft slagkracht, dat zagen we het afgelopen jaar bij de

aanpak van de coronacrisis. Die kracht willen we ook benutten in de periode die komen gaat.

- En wij willen een betere overheid zijn, een overheid met een gezicht. Die geleerd heeft van fouten uit het verleden. Zodat we inwoners die een beroep op ons doen écht kunnen helpen.

Wij willen bergen verzetten, in plaats van ze trotseren.

Dat is onze oproep aan kabinet en parlement.

Zorg ervoor dat we samen, als één overheid, kunnen optreden.

Dat begint nu meteen, met het oplossen van de meest acute financiële problemen.

En dat eindigt pas als we lang en breed voorbij de berg staan.

Want daar ligt de toekomst van ons land.

Het Nederland van gemeenten.

Dank u voor uw aandacht.